

EĞİTİMDE FİLM KULLANIMININ ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF USING FILM IN EDUCATION

Emine Meliha KURTDAS¹

Başvuru Tarihi:15.05.2021 Yayına Kabul Tarihi: 01.11.2021 DOI: 10.21764/maeuefd.937742

(*Derleme Makale*)

Özet: Bir bireyin içine doğduğu grubun veya toplumun bir parçası olma süreci sosyalleşme olarak adlandırılır ve bu süreçte eğitimin önemli bir yeri vardır. Büyük ya da küçük, geleneksel ya da modern her toplum bu süreçte üyelerinden mümkün olduğu kadar çok katkı sağlamasını bekler. Ancak bu tek yönlü bir süreç ya da beklenti değildir. Özellikle modern dünyada kurumsallaşan ve örgütlü bir yapı içerisinde gerçekleşen örgün eğitim öncelikli olarak toplumun ihtiyaçlarına uygun niteliklere sahip bireyler yetiştirme görevini üstlenmiştir. Bu nedenle modern dünyada örgün eğitim kurumları içinde verilen eğitimin niteliği ayrı bir öneme sahiptir. Ancak verilen eğitimin niteliği, şekli, süresi vb. özellikleri toplumdan topluma ve dönemden döneme değişmektedir. Özellikle toplumsal yapı değiştikçe diğer kurumlar gibi eğitim kurumu da değişmekte ve değişen koşullara uygun olarak yeniden şekillenmektedir. Örneğin özellikle 20.yy'ın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan hızlı sosyal değişme sürecinde örgün eğitimde kullanılan yöntem ve araçlar da değişmiş, dönemin koşullarına uygun yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan en önemli değişimlerin başında imge ve görselliğin ön plana çıkması gelmektedir. Bu süreçte eğitimde ve özellikle örgün eğitimde imge ve görseller önemli oranda yer almaya başlamıştır. Ancak örgün eğitimde kullanılan araçların çeşitlendirilmesinin eğitimde kalitenin artmasına yol açacağı aşikârdır. Bu bağlamda eğitimde film kullanımının neden önemli olduğu ve nasıl etkileri olduğu bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu konuda yazılmış literatürden yola çıkarak konuya ilişkin teorik bir değerlendirme amacını taşıyan çalışma derleme niteliği taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Eğitim, Örgün Eğitim, Eğitim Araçları, Film*

Abstract: Socialization is the process of an individual being a part of society and education has an important place in this process.. Every society, large or small, traditional or modern, expects its members to contribute as much as possible in this process. However, this is not a one-way process or expectation. Especially in the modern world, formal education, which is institutionalized and organized in an organized structure, has primarily undertaken the task of raising individuals with the qualifications suitable for the needs of the society. For this reason, the quality of the education provided in formal education institutions in the modern world has a special importance. However, characteristics such as the quality, form and duration of the education provided vary from society to society and from period to period. In particular, as the social structure changes, the educational institution also changes like other institutions. For example, in the process of rapid social change that emerged from the second half of the 20th century, the methods and tools used in formal education have also changed. One of the most important changes that occurred in this period is the emergence of image and visuality. In this process, images and visuals have started to take place in education and especially in formal education. However, diversifying the tools used in formal education will increase the quality of education. In this context, why the use of films in education is important and how it affects them constitute the subject of this study. This study aims at a theoretical evaluation on the subject based on the literature written on this subject.

Keywords: *Education, Formal Education, Educational Tools, Film*

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü, Malatya, E mail: emine.kurtdas@inonu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8483-064X

Giriş

Bütün toplumlarda ve tüm dönemlerde bir bireyin toplumun bir parçası olması sürecinde eğitimin özel ve ayrıcalıklı bir yeri vardır. Örneğin geleneksel tarım toplumlarında eğitim, bir bireyin yaşamını sürdürebilmesi için gereken bilgileri edinmesine dayalı, yaşam boyu süren ve örgütlü - kurumsal bir yapıya sahip olmayan bir nitelikteydi. Batı Avrupa’da ortaya çıkan modernleşme sürecinde ise eğitimin daha çok öğretim boyutu ön plana çıkmıştır. Bir toplumun ihtiyaç duyduğu nitelikte bireyler yetiştirme amacını taşıyan örgün eğitim; örgütlü, kurumsal ve yaygın niteliğe sahipti. Dolayısıyla örgün eğitimde verilen eğitimin kalitesi oldukça önemlidir. Çünkü günümüzde toplumların gelişmişlik durumunu belirleyen temel faktörlerden biri toplumların sahip olduğu beşeri kaynaklardır. Bu nedenle toplumların sahip olduğu insan gücünün eğitilmesi birincil derecede önceliğe sahip bir konudur. Örgün eğitimin kalitesi ise pek çok faktöre bağlıdır. Bu faktörlerden biri örgün eğitimde kullanılan yöntem ve araçların etkinliği, çeşitliliği ve çağa uygunluğudur. Özellikle 20.yy’ın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan hızlı sosyal değişme süreçleri eğitimde kullanılan yöntem ve araçları da değiştirmiş, yeni eğitim anlayışları ve araçlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Günümüzde de toplumsal değişimin baş döndürücü bir hızla devam ettiği varsayılırsa eğitimin bu hıza ayak uydurması hayati derecede önemlidir. Özellikle eğitimde kullanılan araçların çeşitlendirilmesi halinde bu durumun eğitimde kalitenin artmasına yol açacağı aşikârdır. Bu bakımdan örgün eğitimde kullanılan yöntem ve araçlar günümüz gerçekliğine uygun olarak belirlenmeli ve çeşitlendirilmelidir.

Günümüz toplumlarının en ayırt edici yönlerinin başında görselliğin artan önemi gelmektedir. Artık imajlar çağında yaşandığı sıklıkla dile getirilmektedir. Bu durumun eğitim kurumunu etkilememesi ise neredeyse imkânsızdır. Bu bakımdan eğitim ve öğretimde kullanılan metot, teknikler ve araçlar sürekli değişmektedir. Bu değişimin başında ise eğitim ve öğretimde teknolojinin ve görselliğin kullanılması gelmektedir. Gerek ülkemizde ve gerekse tüm dünyada teknoloji ile etkileşim halinde olmak kaçınılmaz bir durumdur. Artık geleneksel eğitim anlayışının yanında çok yeni ve farklı eğitim anlayışları, metotları ve araçları kullanılmaktadır ya da kullanılmak zorunda kalınmaktadır. Özellikle günümüzde yaşanan pandemi göz önünde bulundurulduğunda yüz yüze eğitime ara verilmek zorunda kalındığı zaman farklı eğitim araçları ve metotları kaçınılmaz olarak kullanılmak zorunda kalınmıştır. Örneğin tüm öğretim kurumlarında dersler internet ortamı üzerinden uzaktan yapılmaya başlanmış ya da ulusal

kanallardan dersler için yayınlar yapılmıştır. Ancak eğitimde farklı eğitim araçları ve metotlarının sadece olağan dışı durumlarda kullanılması gerekli değildir. Ders materyallerinin çeşitlendirilmesi, eğitimin kalitesini her durumda artıracak bir olgudur. Bu bakımdan eğitimde farklı araçların kullanılması önemlidir. Bu araçların başında ise filmler gelmektedir.

Filmlerin eğitim amacı ile kullanımı yeni bir olgu değildir. Özellikle ortaya çıktığı ilk andan itibaren kitleler üzerinde yarattığı etki ile filmler eğlence işlevinin yanında, eğitim amacı ile de kullanılmışlardır. Özellikle belli dönemlerde propaganda amacı ile kullanılan filmler aynı zamanda toplumların eğitimi için de sık sık kullanılmıştır. Bu bakımdan filmler her dönemde ve her yaş grubundan izleyici için etkili bir araçtır. Filmlerin birey üzerindeki görsel, işitsel ve duygusal etkisi, onları eğitim amacı ile kullanılmalari konusunda oldukça etkili bir hale getirmektedir. Bunun yanında filmlerin hemen hemen bütün derslerde kullanım alanına sahip olması bir avantaj sağlamaktadır. Öğrencilerin hem duyuşsal hem de duygusal dünyalarına doğrudan hitap edebilecek niteliklere sahip olan filmler, tüm derslerde çok geniş bir konu yelpazesi içinde kendilerine kolaylıkla yer bulabilirler. Bu çalışma, eğitimde çağı yakalamak ve kaliteyi artırmak için kullanılan araç, yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi gerektiği probleminden yola çıkarak, eğitimde film kullanımının önemi ve etkileri konusunda, bu konuda yazılmış olan literatürden faydalanarak bir derleme yapma amacını taşımaktadır.

Eğitimde Görsel Teknoloji Kullanımı ve Etkileri

Bilginin uzun süreli bellekte kodlanmasının en etkili yollarından biri imgelemdir. İmgelem, bireyin bir yapı ve olayı depolarken zihinsel resmini oluşturmasıdır. Böylece birey zihninde temsili bir imgelem oluşturduğu zaman, olayı bütün hatları ile algılayabilme ve kavrayabilme yeteneğine sahip olmaktadır (Öztürk ve Kısaç, 2017:312). Başka bir deyişle, “zihnin duyularda mevcut olmayan şeyleri düşünme gücü, gerçek görülmeyen şeyleri tasarımlama yeteneği; algıları imgeler, tasarımlar şeklinde canlandırma, değiştirme ve yeni yapılar içinde düzenleme yetisi”dir (Cevizci, 2005:916). Bu yeteneğe sahip olan varlık ise zihindir. Beyinde gerçekleşen görsel olan ya da olmayan imgeleri yaratma ve yönlendirme süreci olan zihin, aynı zamanda bir organı değil bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç, beyinde beden ile etkileşim halinde olan maddi bir süreçtir (Castells, 2016:178). Bireyin yaşantısı boyunca, etrafında gördüğü nesnelere ise zihin vasıtası ile bu sürece tabi tutulmakta ve bireyde bir imgelem oluşturmaktadır.

Bir şeyi görmek, bireyi kendisine yani gerçekliğe daha fazla yakınlaştırmaktadır. Görülen şeyler aracılık edilmiyormuş ve sanki doğrudan veriliyormuş gibi görünürler. Eğer gerçeklik görüntülenir, resmedilir ya da kopyalanırsa, çok önemli ve büyümlü bir güç kullanılmış olur. İmgeler aracılığı ile dış dünyanın malzemesine hem onu insanileştirme hem de öznelleştirme vasıtasıyla yaklaşılabilir ve anlaşılabilir. İmgeler, bu yönü ile gerçek dünya ile kesintisiz ve görsel bir ilişki kurulmasına olanak sağlamaktadır (Kolker, 2011:20-22). İmgelerin, “duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj” olduğu (<https://sozluk.gov.tr/>) düşünüldüğünde, görsel materyallerin rolü önem kazanmaktadır. Görsellerin bellek üzerindeki etkisinin en etkili şekilde kullanıldığı alanların başında ise eğitim gelmektedir. Bu yönü ile modern çağ, özellikle eğitim alanında kullanılan ve görselliğin ön planda olduğu yöntem ve teknikler bakımından geleneksel eğitim anlayışından oldukça belirgin bir şekilde ayrılmaktadır.

Günümüz dünyasında görsellerin insan yaşamındaki etkisinin artması ile birlikte görsel okuryazarlık, eğitim ve öğretim ortamında öğrencilere kazandırılması gereken en önemli becerilerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda görseller, öğrenen açısından değerlendirildiğinde, ön bilgileri harekete geçirme; bilgileri bütünleştirme; anlamayı, zihinde yapılandırmayı ve öğrenilenin hatırlanmasını kolaylaştırma gibi birçok önemli katkı sağlamaktadır (Koçoğlu, Aydemir ve Ekici, 2018: 25). Öte yandan görsel araçların; sunumu basitleştirmek, soyut düşünceyi zihinde daha rahat canlandırmak, önemli detayları vurgulamak, istatistikî verilerin anlaşılabilirliğini sağlamak, karşılaştırmalar yapmak, kavramlara açıklık getirmek ve varlıkların nitel boyutlarını sergilemek gibi öğretim hedeflerine sahip olduğu da bilinmektedir (Çelik, 2010: 42). Sahip olduğu bu niteliklerle görsel materyaller, günümüzün eğitim anlayışının temel unsurlarından biri haline gelmiştir.

Bir olay ya da olgunun işit – görsel olabilmesi ve bu şekilde algılanıp anlamlandırılabilmesi için işit – görsel okuma ve çözme sistemine sahip olması gerekmektedir. Yalnızca işitsel ya da yalnızca görsel bir okuma sistemi işit – görsel alanı okuyabilmek ve çözümleyebilmek için yeterli değildir. İşit – görsel alan tek başına görsel ya da işitsel alandan çok daha öte bir şeydir (Adanır, 2017:159). Nitekim araştırmalar duyu organları ile öğrenme arasındaki doğrudan ilişkiyi ortaya koymuştur. Eğitimde materyal kullanımının önemini arttıran temel belirleyici unsur da öğrenme ile duyu organları arasındaki ilişkidir. Buna göre öğrenmelerimizin %83’ü görme, %11’i işitme, %3,5’i koklama, %1,5’i dokunma ve %1’i tatma duyuları ile gerçekleşmektedir. Öte

yandan birey okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, gördüklerinin %30'unu, hem görüp hem işittiklerini ise %50'sini hatırlamaktadır (Çelik, 2010: 29). Dolayısıyla günümüzde eğitim ve öğretim ortamlarında hem görsel hem de işitsel duyulara hitap eden görüntülü ve sesli materyallerin kullanımı çok daha zengin içerikli ve verimli bir öğrenme ortamı sağlamaktadır. Hareketli resimler ve seslerle yapılan, görsel ve işitsel eğitim aracı olan filmler ise bu eğitim materyallerinin en önemlilerindedir.

Filmlerin Eğitim Amaçlı Kullanımı

Aydınlanma hareketi ile birlikte bireyin düşüncelerini özgürce ifade etme arayışı ve bilimin tek yol gösterici olarak kabul edilmesi, bilim ve sanat alanında önemli gelişmelere yol açmıştır. Gelişmelerin en önemli sonuçları ise yeni bilimsel araştırmalar sonucunda ortaya çıkan buluşlardır. Bunlardan biri de fotoğrafıdır. Kültürel bir gereksinim olarak fotoğrafın bulunuşu ve varlığının çağın aydınları tarafından kabul edilişi ile birlikte bilim, sanat ve teknolojiye oldukça büyük katkıları olmuştur (Gök, 2016:44). 19.yy'ın sonlarında hayvan ve insan hareketleri incelemeleriyle uğraşan birçok bilgin, fotoğrafla ilgili araştırmalarını yoğunlaştırmıştır. Sinemanın öncüsü olan bu çalışmalar (Czitrom, 2014: 261) kısa sürede hareketli resimler oynatan araçların geliştirilmesine yol açmış ve bunun sonucunda fotografik imge esasına dayalı hareketli filmler Batı toplumlarının siyasi, ekonomik ve sosyo – kültürel yaşamlarına hızlı bir giriş yapmış ve toplumsal yaşamda önemli ve köklü değişimler yaratmıştır.

Fotografik imge esasına dayalı hareketli filmler, mevcut gerçekliği, bir manzarayı ya da bir olayı yeniden resmetmektedir. Görüntü her ne olursa olsun muhakkak bir gerçekliğe gönderme yapmak durumundadır. Bu, tarihsel ve toplumsal özellikler taşıyan bir imge olabileceği gibi; bireysel bir "an"ı, duyguyu hatta bir düşünceyi ifade eden bir imge de olabilir. Bu imgeler rastlantısal değildir. Belirli bir zamanın, kişilerin, nesnelerin ya da olayların dondurulmuş biçimidir. Birtakım estetik ve teknik müdahalelerle de bu gerçeklik anlarının daha hoş görünmeleri sağlanmaktadır. Ancak bu imgelerin yer aldığı filmler ve izleyicileri arasında zihinsel, kültürel, toplumsal, felsefi ve estetik bir ilişki de bulunmaktadır. Dolayısıyla filmleri yalnızca teknolojik aygıtların bir ürünü olduğunu ifade etmek oldukça anlamsızdır. Böyle bir düşünme biçimi, aynı zamanda bu imgelerin yer aldığı filmlerin psikolojik, toplumsal ve kültürel yönünü yadsımak anlamına gelmektedir. Çünkü yaratıcı bir güce sahip olan birey doğduğu andan itibaren içerisinde bulunduğu toplumun kültürel kodları ile kuşatılmaktadır (Adanır, 2012:34).

Dolayısıyla filmler bireyin bilincinde, hem toplumsal hem de psikolojik alanda önemli bir anlamlandırma sürecine tabi tutulmaktadır.

Hareketli görüntü, canlı bir öykü anlatımı ve aynı zamanda anlam üretimidir. Filmlerde zaman ve uzam sanki eksiksizmiş gibi görünmektedir. Bu özellik filmlerin, tarihsel gelişim sürecinde aynı zamanda kültür için görsel bir imgelem şöleni ve anlatı akışı sağlamak amacıyla tarih sahnesine çıkmasına olanak tanımıştır. Çünkü filmlerin ortaya çıkışında toplumsal, bilimsel ve kültürel etmenlerin olduğu kadar estetik etmenlerin de etkisinin olduğu ifade edilebilir. Ancak 1920’li yıllardan itibaren filmler, ticari bir sanat alanı olarak dünya sahnesine çıkmış ve zamanla popüler kültür adına üretilen bir meta haline gelmiştir (Kolker, 2011:36). Bunun yanında toplumsal yapının giderek karmaşılaşmaya başlaması, filmlerin de hizmet ettiği amaca yönelik olarak farklılaşmasına ve sınıflandırılmasına neden olmuştur. Ancak bilimin ve sanatın, toplumsal alanda meydana gelen birtakım problemlere çözüm arayışına ve aynı zamanda birtakım yeniliklere uyum sağlamayı kolaylaştırma işlevine de sahip olduğu görülmektedir. Bu bakımdan filmler ihtiyaca uygun olarak çeşitli amaçlarla çeşitli biçimlerde kullanılmaya başlanmıştır. Bu alanlardan biri de eğitimidir.

Dünyada görsel materyallerin ortaya çıkışı, işitsel bir kitle iletişim aracı olan radyonun gelişimi ile aynı dönemlere rastlansa da filmlerin öykü anlatımına hem görsel hem de işitsel duyular eşlik ettiği için, filmlerde anlatım daha zengin bir içeriğe sahiptir. Bu durum filmlerle öykü anlatımının, kitlelere daha fazla nüfuz edeceğine dair inancı güçlendirmiştir (Kolker, 2011:36). Nitekim film makinesinin bulunmasından kısa bir süre sonra filmler hızla eğitim amaçlı kullanılmaya başlanmıştır. Sinema; resim, müzik, edebiyat, dans, tiyatro ve mimari gibi alanlarda ortak bir ifade biçimi oluşturarak zamanla daha zengin, işlek ve popüler bir dil yaratmıştır. Ortaya çıkan bu yeni ifade biçimi, hareketli resimlerin yalnızca eğlendirme işlevi ile sınırlı kalmaması gerektiği düşüncesini de beraberinde getirmiştir. Bu düşünce ile sinema filmleri ortaya çıktığı andan itibaren sosyal, kültürel ve tarihi alanlarda kültür aktarıcılığı rolünü üstlenmiştir. Sinemanın eğlendirmenin yanı sıra bilgilendirme ve eğitime işlevinin olması gerektiğine dair inancın, I. Dünya Savaşı sonrasında daha bilinçli bir şekilde hayata geçirildiği gözlenmektedir. Nitekim bu yıllar, kaybedenler açısından olduğu kadar kazananlar açısından da büyük bir yıkımdır. Tüm dünyada verilen insani kayıplar, yaşanan ruhsal ve ekonomik çöküntünün yanı sıra siyasi yapılar da zamanla değişmeye başlamıştır. İki dünya savaşı sonrası dönemde değişen siyasi iklimde ortaya çıkan yeni siyasi gruplar kendilerine “yeni bir toplum” yaratma eğilimi içerisine

girmişlerdir. Bu yeni yapılandırma sürecinde uygulanan politikaları halka aktarmak için kullanılan en etkili yöntemlerden biri de sinemadır (Adadağ, 2012:31; Yakar, 2013:22). Böylece sinema eğlendirme işlevinden çok daha fazlasını içinde barındıran ve kitlelere kolayca ulaşabilme ve etkileyebilme kapasitesi ile etkili bir araç olarak kullanılmıştır.

I. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda eğitici filmler, halk eğitimini gerçekleştirme amacına yönelik olarak birçok ülkenin gündemini oluşturmuştur. Bir yandan da yasal süreçlerle filmlerin eğitim amacına yönelik olarak kullanımını kolaylaştıracak yöntemlere başvurulmaktadır. O dönemde Rusya, Fransa, İngiltere ve ABD gibi ülkeler, etkili bir eğitim ortamı sağlamak için gerekli teknik araç ve gereçlere ilişkin yatırımlarda bulunmuş ve bu doğrultuda ciddi adımlar atmışlardır. I. Dünya Savaşı sonrası ABD'de toplumsal yapının değişmesi ve bu yeni yapının film senaryolarına konu olması, birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Buna bağlı olarak örneğin Sinema Araştırma Heyeti kurulmuş, çocuk ve gençlerin Protestan değerlerini aşındıran bu filmlerin etkisinden korumak adına çalışmalar yapılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise eğitici filmlerin önemi daha da iyi anlaşılmıştır (Yakar,2013: 23). Özellikle ABD'nin ekonomik gücü, Avrupa'daki ülkeler üzerinde nüfuzunu arttırmasına neden olmuş ve bu durumun bir sonucu olarak sinema alanında güçlü bir pazar oluşturmuştur. Ancak ABD'nin yanı sıra Fransa, İngiltere ve Almanya gibi Avrupa ülkelerinde de filmlerin geniş kitlelerin eğitimine yönelik olarak ciddi bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir (Yalanız, 2018:147). II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde Avrupa ülkeleri, gecekondularla mücadele etmek amacıyla eğitici filmlerden faydalanmıştır. Bu mücadele ilk olarak 1920'li yıllarda çekilen filmlerle Fransa'da başlamış ve 1930'lu yıllarda İngiltere'de devam etmiştir (Adadağ, 2012: 42-53). Yaşanan gelişmelerle birlikte gerek Amerika'da gerekse Avrupa'nın birçok yerinde eğitici filmler, toplumsal problemlerin ve bu problemlerle başa çıkma yollarının arandığı önemli bir alan haline gelmiştir.

Savaş yıllarından sonra hemen hemen bütün dünyada, kitlesel bir eğitim ve propaganda aracı olarak kullanılan sinema filmlerinin eğitim temasını konu edinmesi, çoğunlukla toplumsal gerçekliğe ve devletin ideolojik kaygılarına uygunluk göstermektedir. Sinemanın toplum ile karşılıklı etkileşimi, birçok film türündeki eğitim olgusunun, devletler tarafından eğitici film kapsamında ele alınmasını zorunlu kılmıştır (Yalanız, 2018:146). Çünkü sinemanın gerçekliği yeniden üretirken kullandığı teknik ve aygıtlar aynı zamanda düzenin bir parçasıdır. Yansıttığı gerçeklik ise egemen ideolojinin gerçeğidir. Dolayısıyla filmler, şeyleri oldukları gibi değil

ideoloji tarafından yansıtıldıkları gibi yeniden yaratırlar (Lebel, 1974). Ancak filmler ideolojisini izleyiciye açıkça göstermemekte (Arslantepe 2012:180), içerdiği amaca yönelik olarak, izleyicisini toplumsal bir kimliğe katılmaya davet etmekte ve bu şekilde gerçekliği yeniden yaratmaktadır. Bu karşılıklı alışverişte izleyici, amacın bağlı olduğu değer sistemine bağlı bir birey olarak yeniden inşa edilmektedir (Güçhan, 1999:159). Ancak ideolojinin yalnızca bir değer ve inanç sistemi olduğunu ileri sürmek de yetersiz bir bakış açıdır. İdeolojinin mitsel ve simgesel boyutu gözden kaçırılmamalıdır. Çünkü ideoloji bu boyutu ile bireylerin gündelik yaşamları içerisine sızmakta ve kendini görünmez kılmaktadır (Eagleton, 1996:305). Althusser'in "Devletin İdeolojik Aygıtları" (DİA) olarak ifade ettiği haberleşme araçları olan radyo-televizyon, basın gibi unsurlar, devletin egemen ideolojisini bireyler üzerinde daha fazla hissettirmek için kullandığı mitsel ve simgesel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (2006:64). Dolayısıyla eğitici ve yönlendirici amaçla kullanılan filmler, egemen ideolojinin amaçlarına uygun olarak hazırlanan ve kamu alanında önemli bir etkiye sahip olan en önemli görsel materyallerden biridir.

Eğitici filmler toplumsal alanda çok geniş bir yelpazede kullanılabilir. Örneğin izleyiciye verilmek istenilen mesajın etkisini arttırmak amacıyla eğitici film alanında kullanılan önemli bir alt kümeyi, halk sağlığı alanında kullanılan animasyon filmleri oluşturmaktadır. Özellikle 1943 yılında, kısa animasyonlu filmler olarak sunulan Walt Disney filmleri sıtma hastalığı ile mücadelede halkın bilinçlenmesi amacıyla kullanılmıştır (Fedunkiw, 2003: 1049). Hükümetle doğrudan ilişkili olan bu filmler, hijyen kurallarının öğretilmesinde ve sıtma ile mücadelede aşının öneminin halka anlatılmasında oldukça önemli bir etkiye sahip olmuştur. O dönemde çizgi filmlerden yararlanan alanlardan biri de askeriyedir. Askerlerin gerek meslekleri konusunda gerekse bulaşıcı hastalıklar konusunda bilinçlenerek mücadele edebilmesinde eğitici çizgi filmler oldukça büyük bir işleve sahip olmuştur (Adadağ, 2012: 50).

Filmler hemen her dönemde kitlelere yönelik eğitici ve öğretici bir araç olarak kullanılsa da doğrudan bir eğitim aracı olarak kullanılmaları da sık rastlanan bir durum değildir. Ancak bazı film türlerinin eğitim amaçlı kullanımda daha öncelikli olduğu söylenebilir. Bu türlerin içinde özellikle belgeseller, propaganda filmleri ve çizgi filmler en başta gelmektedir.

Belgeseller

Günümüzde belgesel kelimesi pek çok film türüne karşılık gelmektedir. Kavram neredeyse bu filmleri çekenler kadar farklı türleri de içerisinde barındırmaktadır (Glynn,2011:14). Ancak

belgesel filmlerin varoluş nedeni gerçeklik ile ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Belgesel film “gerçeklere dayanan, belgelemeye önem veren, insanı bilgilendiren, bilinçlendiren ve artistik özellikler taşıyan bir tür olarak ifade edilmektedir. Belgesel filmin amacı bilgilendirmek, eğitmek, inandırmak, coşturmak, hareketlendirmek, isteklendirmek ve esinlemektir. Bu nedenle diğer film türleri ile kıyaslandığında; gerçek konulara yakınlığının yanı sıra daha yoğun bir araştırma programını, objektif bir bakış açısını ve estetik bir kaygıyı içermektedir (Cereci, 1997: 13). Diğer bir deyişle belgesel filmler her ne kadar “gerçeğin yorumlanması” olarak ifade edilse de yaratıcılığı içerisinde barındırmaktadır. Çünkü hayali olmayan bir öykü anlatmasına karşın duygu ve düşünce mekanizmasını harekete geçirmesi yaratıcılık unsurunu kullanmak zorunda bırakmaktadır (Kuruoğlu, 2006: 99). Nitekim görselliğin kullanılmadığı bir sanat dalından bahsetmek oldukça zordur. Bu noktada belgesellerin diğer film türlerinden farkı ise daha fazla mesaj kaygısı ve bilinçlendirme amacı taşımasıdır. Bu yönü ile belgeseller eğitim amacı ile kullanılacak en etkili türlerin başında gelir. Çünkü belgesellerin temel amacı zaten var olan bir gerçekliği kurgulayarak aktarmaktır. Bu yönü ile de toplumun bütün kesimleri için zaten eğitici bir fonksiyona sahiptir.

Propaganda Filmleri

Propagandanın kelime anlamı: “Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma, yaymaca” (<https://sozluk.gov.tr/>) dir. Propaganda bir konuda kamuoyunu etkilemek ve belirli bir fikri benimsetmek için gerçekleştirilen inandırma faaliyetidir. İletişim faaliyetlerinde mesajın iletimine yönelik olarak sık sık kullanılmaktadır. Sinema ise bu amaçla kullanılan iletişim biçimlerinin en önemlilerindedir. Ortaya çıktığı ilk zamandan itibaren devletler, sinemayı bir propaganda aracı olarak kullanmışlardır. Bu başlangıç 19. yüzyıla kadar uzansa da elektronik görüntü çağına kadar iki büyük dünya savaşına giden yolda, bu savaşlar sırasında ve soğuk savaş müddetince yoğun bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Özellikle I. Dünya Savaşı yıllarında okuma – yazma oranının düşük oluşu, propaganda filmlerinin en yaygın toplumsal iletişim biçimi haline gelmesine de neden olmuştur (Akyıl, 2017:129; İnceoğlu, 2013: 25). 20. yüzyılın başlarına geldiğinde ise propaganda filmleri toplumsal reformcular tarafından doğrudan baskıya ihtiyaç duyulmaksızın kitlelerin itaatini gerçekleştirecek teknolojik bir yol olarak görülmüştür. Böylece seyircinin tepkisini kontrol etme amacı, onu bilgidan ayıran içerikten farklılaştırmıştır (Pernick’ten Aktaran Adadağ, 2012). Eğitici filmlerle karşılaştırıldığında ortaya çıkışının ortak temel mantığa ve

amaca dayandığını ifade edebiliriz. Ancak propaganda filmlerinin, izleyiciye belirli bir düşünceyi kabul ettirme veya değiştirme anlayışına sahip oluşu, onu eğitici filmden ayırmaktadır. Çünkü propaganda filmleri belgeseller gibi bilgi ve belgeye dayalı bir kurgu değildir. Propaganda filmleri kitleyi belli bir düşünceye inandırmak gibi bir işleve sahiptir. Dolayısıyla gerçekliği sunmak gibi bir kaygısı yoktur. İdeolojik bir kaygıyla hareket eder. Bu yönü ile tarihte eğitim amacı ile sıklıkla kullanılmıştır. Ancak ideolojik niteliği dolayısıyla eğitimde kullanılması oldukça tartışmalıdır.

Çizgi Filmler

İletişim her yaştan birey için bir gereklilik ve ihtiyaçtır. Birey doğduğu andan itibaren çeşitli şekillerde kendisini ifade etme çabasıdadır. Bebeklik döneminde ağlamak ve değişik sesler çıkarmak onun için en önemli iletişim biçimi iken, daha sonraki yıllarda kendini ifade etme biçimi dinlemeye ve anlamlandırmaya da dayalı bir şekle dönüşmektedir. Çocuğun karşısındaki bireylerle karşılıklı iletişim kurma çabası, zamanla bilgiye ulaşma arzusuna yerini bırakmaktadır. Bireyin dünyayı algılama ve bu yolla bilgiye ulaşma ihtiyacının ise görmeye ve işitmeye dayalı duyu organları vasıtası ile gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda çizgi filmlerin çocuğun öğrenme serüveninde oynadığı rol daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim sembollerle görsel bir şölen sunan çizgi filmler, çocuğun öğrenme serüveninde önemli bir yere sahiptir. Ancak çizgi filmlerin çocuklar üzerinde olumlu etkileri kadar olumsuz ve yıkıcı etkilerinin de olduğu gözden kaçırılmaması gereken bir konudur. Merak duygusunun yüksek olduğu çocukluk yıllarında çizgi filmler (animasyon filmleri, çizgi diziler ve çizgi sinema), çocuğun zihninde bir öğrenme eylemi gerçekleştirirken; bilişsel, ruhsal ve sosyal yaşantısı üzerinde olumsuz etkilere de sahip olabilmektedir.

Görsel bir iletişim aracı olan çizgi filmin temel amacı, karmaşık olanı yalınlaştırmak ve görünmez olanı görselleştirerek daha çabuk ve hızlı bir öğretim gerçekleşmesini sağlamaktır. Bu nedenle mutlaka bir iletiyi esas almaktadır. İletiyi aktarırken ise hedef kitlenin ihtiyacına yönelik olarak daha esprili ve sevimli bir dil kullanmaktadır (Güler, 1989:168). Ancak çocuğun zihinsel ve ruhsal gelişimi açısından değerlendirildiğinde, çizgi filmlerin ana teması, kullandığı dil ve görselliğin veriliş biçimi bir bütün olarak önemlidir. Doğru ana tema kullanılmadıkça görselliğin bir anlamı yoktur. Öte yandan doğru görsellik kullanılmadıkça da ana temanın da önemi azalmakta ve çocuğa yanlış mesajlar aktarılabilir. Nitekim çizgi filmlerin, ortaya çıktığı

ilk günden itibaren çeşitli amaçlarla kitlelere ulaştırıldığı ve çoğunlukla bir mesaj kaygısı taşıdığı ifade edilebilir.

Tarihsel gelişim süreci içerisinde çizgi filmlerin gerek kullanılan imge ve sembollerle gerekse olay örgüsü bakımından, içerdiği sübliminal mesajlarla iletişim sağladığı görülmektedir. Her çizgi film, ait olduğu toplumun kültüründen ve ideolojisinden izler taşımaktadır. Çizgi filmlerde imgeler, semboller ve sübliminal mesajlar ile birlikte ekonomik, siyasi, ahlaki, zararlı maddeler ve ekoloji düşmanlığı, aile, dini ve kültürel temalar da işlenmektedir. Ekonomik imgelerin yer aldığı ve zenginliğin idealize edildiği Richie Rich ve Komünist sistem içeriğine sahip The Smurf (Şirinler); siyasi mesajların verildiği Süperman, He-Man ve Spiderman; ahlaki değerlerin aşındırıldığı Bugs Bunny, Sünger Bob ve Arslan Kral; madde bağımlılığını özendiren ve yalnız bir yaşamı vurgulayan Red Kid gibi çizgi filmlerde bilinçaltına gönderilen sübniminal mesajlara çoğunlukla rastlanmaktadır (Yayan, 2016).

Çocuk çok büyük duygu yoğunluğuna sahiptir. Hızlı bir şekilde duyguların etkisi altında kalmakta ve ani duygu sıçramaları yaşamaktadır. Sınırsız bir hayal gücüne sahip olması ise bu yoğunluğu daha da arttırmakta ve gerçeklik dünyası ile hayal dünyasını birbirine karıştırmasına neden olmaktadır. Derin sevgilerden büyük düşmanlıklara, neşe ve coşku halinden endişe ve hüznün haline çok çabuk geçebilmektedir (Pembecioğlu, 2006:188). Çizgi filmlerde yaşanan ani değişimler ise çocuğun bu geçişleri kaldıramamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken husus, maruz kaldığı çizgi filmlerin çocuğun duygu ve biliş dünyasında ne gibi etkilere sahip olduğunun ebeveynler tarafından bilinmesi ve doğru bir analizinin yapılması gerektiğidir. Çocuğun hayal dünyasının sınır tanımaması ve gördüklerini bir film makinesi gibi en ince ayrıntısına kadar zihnine kaydetme özelliğine sahip oluşu, durumun önemini daha da arttırmaktadır. Dolayısıyla çocuğun gelişimi açısından ebeveynin seçici olması son derece büyük bir öneme sahiptir.

Yapılan araştırmalara göre, çizgi filmlerin çocuğun fiziksel gelişimi, düşünme ve konuşma becerisi, okuma alışkanlığı, kimlik duygusunun gelişimi, tavır ve davranışları ve hayal güçleri üzerinde önemli etkilere sahiptir. Çizgi filmlerin yanlış seçimi ve süre kısıtlamasının olmaması çocuğu sosyal bağlarından giderek koparmakta ve çocuğun yoğunlaşma kapasitesinin bozulmasına neden olmaktadır. Öte yandan çocuğun şiddet ve saldırganlık eğiliminin oluşması ve yanlış tüketim alışkanlıklarına sahip olması da çizgi filmlerin olumsuz etkileri bağlamında

değerlendirilmelidir. Ancak eğitici amaçla hazırlanan çizgi filmler ise bir kültür aktarıcısı işlevini görmektedir (Ekici, 2015). Bu nedenle eğitim amaçlı kullanılacak çizgi filmlerin konusunun ve içeriğinde verilen mesajların dikkatli bir şekilde seçilmesi ve planlanması oldukça önemlidir.

Eğitimde Film Kullanımının Önemi

Toplumsal değişme olarak adlandırılan ve hemen her toplum için farklı hızlarda ve niteliklerde olsa da kaçınılmaz olan süreç, toplumsal yapının tamamını etkilediği gibi eğitim kurumu üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Bunun anlamı; toplumlar değiştikçe eğitim anlayışları ve araçları da değişmektedir. Eğitim alanında yaşanan en önemli değişimler ise Batı Avrupa’da ortaya çıkan ekonomik, siyasi ve sosyo – kültürel değişimlere neden olan süreç içerisinde ortaya çıkmıştır. Bu süreçte eğitimin anlamı, amacı, biçimi ve eğitimde kullanılan araçlar değişmiştir. Özellikle 20.yy’da ortaya çıkan teknolojik gelişmeler eğitim anlayışında ve eğitimde kullanılan araçlarda değişikliklere neden olmuştur. Bu araçlardan biri de filmlerdir. Ortaya çıkışı ve hızla toplumsal yaşamda önemli bir araç haline gelmeleri, filmlerin çok çeşitli amaçlar için kullanılmasına neden olmuştur. Her ne kadar eğlence işlevi öncelikli olsa da filmler hemen her dönemde eğitici amaç için de kullanılagelmişlerdir.

Teknolojik gelişmeler eğitim alanında yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Video konferansları, önemli kültürel ve siyasi belgeler, resimler, haritalar, ses kayıtları ve film kayıtları günümüzün önemli eğitim araçlarındandır. Filmler, günümüzde eğitimin bütün alanlarında eğitimcilik ve öğreticilik özelliği ile kullanılmaktadır. Ancak filmler yalnızca eğitime yardımcı olan bir araç değil, başlı başına bir eğitim vasıtasıdır. Nitekim “görmek inanmaktır” düşüncesi ile hareket edilerek öğretimin yanı sıra davranış modelleri de öğrenciye kolaylıkla aktarılmakta ve bu yolla belirgin duygu ve davranış değişikliği meydana getirilmektedir (Birkök, 2008: 4). Dolayısıyla yaşadığımız modern çağda eğitim alanında kullanılan en önemli görsel ve işitsel eğitim unsurlarının başında hareketli filmler gelmektedir. Çünkü görme ve işitme araçlarından olan filmler ortaya çıktığı ilk günden itibaren, diğer eğitim teknoloji ve materyallerinden çok daha çekici olmuşlardır. Filmler görme ve işitme duyularının yanı sıra bireyin duygusal yaşantılarına da hitap etmektedir (Uşun, 2006: 85). Örneğin; tarih sahnesinde önemli yer teşkil eden bir savaşı yalnızca işitsel olarak dinlemek ya da onunla ilgili yazılı bir metin okumak yerine savaşa dair hareketli sesli görüntüleri izlemek, öğrenen açısından çok daha etkileyici ve kalıcı olmaktadır. Çünkü yazılı metinlerden farklı olarak bireyi aynı zamanda duygusal bir yolculuk beklemektedir.

Filmlerin birey ve toplum üzerinde ne gibi etkileri olduğu konusunda çok çeşitli düşünceler ve çalışmalar mevcuttur. Örneğin 1930’lu yılların başlarından itibaren çeşitli üniversiteler tarafından psikoloji, sosyoloji ve eğitim alanında yapılan çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. Bu çalışmalar, öncelikli olarak filmlerin çocuk ve gençlerin; enformasyon, tutum, duygu, sağlık ve genel davranış alanları üzerindeki etkilerini ölçmeyi amaçlamışlardır. Çalışmalar sonucu filmlerin “güçlü bir eğitim aracı” olduğu ve bir kez bile film izlemenin ölçülebilir tutum değişikliğine neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu etki zamanla azalarak kaybolabileceği gibi maruz kalma derecesine göre çocuğun ve gencin yaşantısını bütün olarak etkileyebilme özelliğine de sahiptir (Lang, 2005: 35). Dolayısıyla filmler yalnızca bakma ve görme eylemini içeren ve bireyi pasif hale getiren bir eylemden ibaret değildir. Özellikle hareketli görüntüler söz konusu olduğunda bireyin gerçeklik hakkındaki algısı da farklı bir boyut kazanmaktadır. Çünkü filmler sayesinde bireyin zihin dünyasında daha uzun ve meşakkatli bir yol oluşmaktadır. Gördüklerini algılaması, kavramlar arasında ilişkiler kurması, anlamlandırması ve beyindeki snaptik bağlantılar aracılığı ile bunları sınıflandırması, birey için hayli yorucu bir etkinliktir. Öte yandan her birey görseller karşısında farklı algılama düzeyine sahiptir. Çünkü her birey onu diğerlerinden ayıran farklı psiko-dinamik faktörlere, deneyimlere ve fiziksel kapasiteye sahiptir. Dolayısıyla birey, algıladığı görselleri kendi deneyimleri ve bu psiko-dinamik unsurları ile birleştirerek kendine özgü yeni öğrenme çıktıları oluşturmaktadır. Filmlerde, görselliğin işitsel alanla desteklenmesi de öğrenmenin kalitesini arttıran diğer önemli unsurdur. Nitekim dünyada hareketli ve sesli görsellerin gelişim tarihi ve bu gelişimin eğitim alanındaki yansımaları bu düşüncüyü doğrulamaktadır.

Günümüzde görsellerin yaşamın her alanında oldukça önemli bir yer işgal etmeleri her alanda olduğu gibi eğitim alanında da görsellerin etkisinin artmasına neden olmuştur. Yaşadığımız görsel – işitsel çağda imajlar konuşmadan, okumadan ve yazmadan çok daha fazla şey ifade etmekte ve bireylerin öğrenme merakını tatmin etmektedir. Çoğu birey ve özellikle gençler artık daha az okumakta ve daha az hatırlamaktadır. Her şey artık imajların arkasına çekilmektedir. Filmlerde, videolarda ve televizyonda seyredilen bu imajlar, bireylerin kitaplardaki gördüklerine ve öğrendiklerine hiç benzememektedir. Bu imajlar, hayatın kendisi gibi rol oynamaktadır. Dil daha önceden en önemli unsurdu. İmajlar ise metinlerde yer alan dili ve metnin tamamını daha açık ve anlaşılır hale getirecek ve boşlukları dolduracak bir niteliğe sahiptir. Kısacası yalnızca metnin resimlemeleriydiler. Ancak günümüzde bu ilişkinin tersine döndüğü görülmektedir. Metin,

artık imajların açıklaması haline dönüşmüştür. Öyle ki eğitim alanında kullanılan ders kitaplarının ve materyallerinin de çocuğun ve gencin ilgisini tekdüze bir metnin sıkıcılığından kurtarmak ve dikkatini toplamak amacıyla hazırlanmış olduğu ifade edilebilir. Görsel sembollerde ve filmlerde kullanılan imajların bir konuşmadan veya düz bir metinden daha öğretici olduğu üzerinde fikir birliğine varan öğretici bir camianın varlığı mevcuttur (Ellul, 2004: 158). Dolayısıyla eğitim ile imajlar ve iletişim arasında önemli bir ilişkinin olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir.

Eğitim ile film arasındaki bağlantıyı kurabilmek ise öncelikli olarak eğitim ile iletişim araçları arasındaki ilişkiyi doğru bir şekilde tanımlamaktan geçmektedir. Nitekim bilgi enformasyonunun eğitim yöntemlerini belirlediği ve yönünü tayin ettiği bilinmektedir. Hangi toplumsal ve kültürel yapıda hangi yöntemle uygulanırsa uygulansın, eğitim medya enformasyonunu dikkate almak zorundadır. Günümüzde iletişim ve bilişim teknolojileri, geleneksel eğitim anlayışına dair bütün yargıları yerinden oynatmıştır. Öğretmen ve okul merkezli eğitimin etkinliği tartışılır duruma gelmiştir. Sözlü, yazılı ve görsel medyanın aracı bir konuma geldiği günümüzde müfredat merkezli eğitimin, eğitim iletişimine göre düzenlenmesi de zorunlu bir hale gelmiştir. Bu nedenle hedef kitleyi yeniden tanımlamak, iletişim araçlarına mesafeli bir tutum sergilemek yerine, bu araçları ve yeni eğitim-öğretim yöntemlerini doğru ve etkin bir şekilde kullanmak açısından daha doğru olacaktır. Çünkü günümüz iletişim çağında çocuğun ve gencin eğitimi tam anlamıyla okula ya da iletişim araçlarına bırakılamayacak kadar önemli bir konudur (Şirin, 1999:106-110).

Geleneksel eğitim anlayışında eğitim ve öğretim metotları farklı iken günümüz bilişim çağında öğretim teknoloji ve materyalleri ve bu materyallerin kullanım alanları daha belirgin bir biçimde ön plana çıkmıştır. Her ne kadar çağdaş eğitimde okuma ve yazmanın önemi unutulmamakla birlikte, görme ve işitmeye dayalı eğitim daha merkezi bir işleve sahip hale gelmiştir. Görmeye ve işitmeye dayalı eğitici filmler ise öğrenme ortamında öğrenenler için büyük kazanımdır (Kaya, 2006: 159). Çünkü çocukların yaşlarının ilerlemesi ile birlikte bilgi edinme kanalları da değişmekte ve genişlemektedir. Öte yandan yeterince kitap ve gazete okumamalarından dolayı, görsel materyaller onlar için önemli ve güvenilir bilgi kaynaklarıdır (Zillioğlu, 1986:51). Günümüzde sosyal medyanın özellikle çocuk ve gençlerin yaşamında çok önemli bir yere sahip olduğu düşünüldüğünde, çocuklar ve gençler okumaktan çok izlemeyi tercih etmektedir.

Dolayısıyla görmezden gelinemeyecek bu gerçekliğin eğitim alanında nasıl avantaja çevrilebileceği önemli bir husustur.

Çocuklar yaratıcıdır ve hayal güçlerini geliştirmeye ihtiyaçları vardır. Bu nedenle onların kurgularının zengin ve kaliteli olması gerekmektedir. Sosyal gerçeklikler sunan filmler ise bu anlamda, onlara kurgusal âlemler sunan önemli kültürel anlatılardır. Öte yandan çocuğun kültürel anlatıları fark edebilme, üzerinde düşünebilme ve bu anlatılara meydan okuma yeteneğinin gelişmesi, kurgusal aracın zenginliğine bağlıdır (Machin & Davies, 2003: 111-116). Bu bakımdan çocukların ve gençlerin ilgisini çekebilecek tarzda hazırlanan ve kurgulanan filmlerin eğitici bir araç olarak kullanılması eğitime oldukça katkı sağlayacaktır.

Filmlerde görüntü, ses ve hareket unsurlarının bir arada kullanılması ile kısa zamanda ciddi bir bilgi aktarımı gerçekleşmektedir. Ancak aynı bilgilerin aynı zaman dilimi içerisinde yazıya dökülerek aktarılması mümkün görünmemektedir. Öte yandan izleyiciye film vasıtası ile yalnızca bilgi değil aynı zamanda duygu geçişi de sağlanmaktadır. Bu gibi soyut olguların nakli için kullanılan en etkili araç filmlerdir. Toplumsallaşma açısından değerlendirildiğinde, özellikle sosyal olgu temalarının işlenmesinde ses ve duygu gibi soyut manaların metin aracılığı ile algılanabilmesi imkânsızdır. Ders kitabında yer alan bir sosyal olayın, olgunun veya normun öğrenciye anlatılması, hissettirilmesi ve öğretilmesi noktasında kısa filmler yazılı metinlerden daha fazla işleve sahiptir (Birkök, 2008: 2-3). Günümüz eğitim sisteminde ders kitabı ile birlikte televizyon ve bilgisayar gibi temel teknoloji araçlar bir arada kullanılmaktadır. Ders kitaplarını basan pek çok yazılım firması diğer materyalleri de beraberinde üretmektedir. Bu materyaller daha da zenginleştirilerek ders kitapları kadar sık kullanılabilir. Böylece öğrenciler istedikleri bilgilere de rahat bir şekilde ulaşarak daha aktif bir öğrenme gerçekleştirebilirler. Örneğin coğrafi bir il tanıtılıyorsa, o il ile ilgili yapılan bir film izleyerek kendi başına da bir öğrenme gerçekleştirebilmektedir. Öte yandan okulda öğrendiklerini de bu materyallerle pekiştirme imkânı bulmaktadır. Eğitici filmler bu noktada oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu filmler günümüzde eğitim programlarına uygun bir şekilde hazırlanmaktadır. Eğitim amaçlı CD'ler özellikle insan ilişkilerini olumlu yönde geliştirmeyi amaçlayan çizgi filmler, çocuk filmleri örneğin Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi için izletilebilir ve öğrencilerin bu filmler vasıtası ile çıkarımda bulunarak yorum yapması sağlanabilir (Yelken, 2014: 117-155). Videokaseti, CD veya DVD üzerine kaydedilmiş öğretim amaçlı filmler gerçek yaşamı sınıfa taşımak, doğa olaylarını gözlemek veya sosyal içerikli kazanımlar sağlamak için

kullanılabilmektedir. Bu filmler televizyon veya bilgisayar yardımı ile eğitim ve öğretim ortamında paylaşılabilir (Gülbahar, 2012: 120). Böylece daha etkili ve kalıcı bir öğrenme gerçekleştirilebilir.

Günümüzde görsel materyallerin eğitimde kullanılması bir tercih değil, zorunluluktur. Günümüzün imajlar çağı olduğu sıklıkla dile getirilen bir gerçekliktir. İnsan ırkının ortaya çıktığı ilk günden itibaren her toplum kendi imajını yaratmıştır. Bu imajlar, bir bakıma dünya ile toplumlar arasındaki yorumlayıcı filtre işlevini görmektedir. Ancak günümüz ile karşılaştırıldığında eski imaj yaratma biçimleri oldukça farklılık göstermektedir. İmajlar eskiden çok nadir bir biçimde ve sınırlı mekânlarda bireylerin karşısına çıkmaktaydı. Örneğin sanat eserleri kitleler için tamamen yabancıydı. Günümüzde olduğu gibi kitlelerin psikik yapısını değiştiren kolektif bir güç olmaktan oldukça uzaktı. Seyirci, imajlar tarafından ezilmiyor ve sürüklenmiyordu. Çünkü imajlar, bireyin gerçekliğinin ötesine taşınmıyordu. Günümüzde ise kral olan imajdır ve söz imaja asla denk değildir. İmajlar artık olabildiğince çoğalmış (Ellul, 2004: 154-275) ve buna paralel olarak gerçeklik algısında kaymalar meydana gelmiştir. Yaşadığımız çağ imajlar üzerine kurulu bir dünyaya işaret etmektedir. Başımızı çevirdiğimiz her yerde gördüğümüz ve bu şekilde yaşamları istila eden sinema, televizyon, fotoğraflar, reklam ve reklam afişleri gibi bütün materyaller, bizim görselleştirme ve imaj yaratma ihtiyacımızın bir sonucudur. Filmler ise günümüzün en güçlü imaj yaratma biçimlerinden bir olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak ortaya çıkan bu yeni imaj egemenliği yanlısamaları da beraberinde getirmektedir. Birey, filmlerde izlediği karakterleri rol model olarak kendisi ile özdeşim kurmaktadır. Bu durum ise bireyin yapay bir gerçeklik duygusu yaşamasına neden olmaktadır. Bireyin kendisini içerisinde bulduğu yeni ve yapay gerçeklik dünyası, aynı zamanda kalıcı davranış değişikliklerini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle özellikle çocukların ve gençlerin eğitim ve öğretiminde kullanılan film ve video gösterimlerinin, onların gelişim ve öğrenme aşamaları göz önünde tutularak özenle seçilmesi gerekmektedir.

Her şeyden önce bilinmesi gerekir ki çocuklar genelde ekran özelde ise filmler karşısında Tabula Rasa değildir. Bu iletilere açık olmanın yanı sıra, öğrenme alanında da oldukça hassastırlar. Bu durum filmlerin eğitici amaçla kullanımını da anlamlandırmaktadır (Zillioğlu, 1986: 53). Öte yandan filmler, bilinç düzeyini olduğu kadar bilinçaltını etkilemede ve yönlendirmede de önemli bir etkiye sahiptir. Bir alt metin üzerine kurgulanan filmler, bireylerin bilinçaltına hitap ederek, vermek istediği mesajı izleyiciye ulaştırmaktadır. Bu durumda filmin bilinçaltına hitap etmemesi,

bireyin zihninde de bir propaganda hissi uyandırmamaktadır. Böylelikle bireyin verilmek istenilen mesajı sorgulamadan kabul etmesi kaçınılmaz olmaktadır (Yorulmaz, 2016: 119). Nitekim birey tarafından bir sorgulama sürecine tabi tutulmayan mesajların olduğu gibi kabul edilmesinin daha yüksek bir ihtimal olduğu ifade edilebilir. Bu yüzden eğitimde kullanılacak filmleri iyi kurgulanmalı uzman bir ekibin görüşleri alınmalıdır.

Filmlerin birey üzerindeki en önemli etkisi, duyguları yoğun bir biçimde işin içerisine katmasıdır. Film izlerken bireyin yalnızca düşünceleri ve bedeni değil, bütün varlığı ve duyguları, daha önce başka araçların sahip bulunmadığı bir güce sahip olan filmin harekete geçirdiği duygusallığa katılmaktadır. Hangi tür film olursa olsun izleyici, kendisini etkilere, duygusallığa ve mitlere yol açan etkilenme düzeyine erişmektedir (Ellul, 2004:161). Filmlerin bu tür etkilerinin bilinmesi, bireylerin etkilenme düzeylerinin tespit edilmesi açısından son derece önemlidir. Özellikle eğitim ve öğretim alanında kullanılan eğitici filmler, muhatabı olan çocuk ve gençlerin duygusal bir yoğunluk yaşamalarına ve mitsel bir dünyaya adım atmalarına neden olmaktadır. Ancak duygusal katılımı arttıran, çocuk ve gençlerin hayal dünyalarını yoğun bir biçimde harekete geçiren eğitici filmlerin seçiminin de doğru bir biçimde yapılması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bütün bunların içerisinde, çocuk ve gençlerin gelişim aşamaları göz önünde bulundurularak birtakım olumsuzluklardan arındırılmış ve saf fayda sağlayan filmlerin sunulması temel öncelik olmalıdır. Öte yandan eğitici filmlerin doğru seçimi kadar kullanım süresi de oldukça önemlidir. İmajların istila ettiği günümüzde çocuk ve gençler, yeterince imaj bombardımanına maruz bırakılmaktadır. En önemli imaj yaratıcılarından biri olan filmlerin, eğitici amaçla da olsa kullanım süresinin düzenlenmesi oldukça önemlidir. Nitekim filmler vasıtası ile gereğini aşan bir öğrenim süresine maruz aşan bir kalan çocuk ve gençlerin öğrenmede zihinsel tembellik durumu yaşamaları kaçınılmazdır. Bütün bilgileri hazır bir halde bulan bireyin okumaktan ve yazmaktan kaçınması aynı zamanda hatırlama güçlüğü de beraberinde getirebilmektedir. Bu nedenle derslerde filmlerin öğretim amacı ile kullanımına dikkat edilmeli, filmleri başat öğretici olarak kullanmak yerine, diğer öğretim metotları ile birlikte destekleyici bir metot olarak kullanılması önem gösterilmelidir.

Sonuç

Toplumların eğitim düzeyi aynı zamanda onların gelişmişlik düzeyini belirleyen en önemli ölçütlerin başında gelir. Bu bakımdan modern dünyada toplumların ihtiyaç duyduğu nitelikte

birey yetiştirme amacını taşıyan eğitim kurumunun temel hedeflerinden biri toplumun eğitim düzeyini yükseltmektir. Bu nedenle her toplum için sahip olduğu eğitimin düzeyi ve niteliği oldukça önemlidir. Eğitimin kalitesini ve niteliğini yükseltmek ise eğitimi çağın gereklerine ve hızına uydurabilmekten geçer. Günümüz hızlı değişim sürecinden tüm toplum ve kurumlar gibi eğitim kurumu da etkilenmektedir. Günümüzde eğitimin anlamı, amacı, niteliği ve eğitimde kullanılan metot ve teknikler hızlı bir şekilde değişmektedir. Bu bakımdan görselliğin ve göstergelerin hâkim olduğu günümüz toplumlarında eğitimde görselliğin kullanımı ayrı bir önem taşımaktadır. Eğitimde kullanılması gereken görsellerin başında ise filmler gelmelidir. Hem görsel hem de işitsel duylulara hitap eden ve daha kalıcı öğrenme sağlayabilecek olan filmlerin eğitiminde rahatlıkla kullanılabilmesi ve oldukça da etkili olacağı aşikârdır.

Filmlerin eğitim amaçlı kullanımı eğitimin kalitesinin yükseltilmesinde önemli bir faktördür. Ancak bu süreçte dikkat edilmesi gereken bazı noktalar mevcuttur. Bunların başında filmlerin konusu, süresi, oyuncu seçimi, filmlerde verilen mesajın niteliği gibi konular gelmektedir. Her şeyden önce filmlerin konusunun ve verdiği mesajların dersin içeriğine uygun olması gerekmektedir. Oyuncuların seçiminde, oyuncuların öğrenciler için birer rol model olacağı gerçeğinden hareketle dikkat edilmeli, oyuncular bu noktada özenle seçilmelidir. Bunun yanında filmin süresi de ayrı bir önem taşımaktadır. Süresinin çok uzun ya da kısa olması, filmin etkisini belirleyen önemli bir faktördür. Bu bakımdan bütün bu faktörlerin; içinde eğitimci, pedagoğ, sosyolog, psikolog vb. gibi eğitim alanında uzmanlaşmış kişilerle, film konusunda uzman kişilerin bir arada çalışacağı bir ekip tarafından hazırlanması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak eğitim amaçlı filmler, hâlihazırda eğitim ve öğretim alanında etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Ancak bunun eğitim müfredatının bir parçası olması ve bu amaçla sadece ders içeriklerine yönelik filmlerin hazırlanması gerekmektedir. Böylece daha etkili ve kalıcı bir öğrenme sağlanabilir. Bununla birlikte filmlerin tek başlarına bir eğitim aracı olmaktan çok, diğer eğitim araçları ile birlikte kullanılmaları gerekmektedir. Çünkü günlük yaşamında zaten çok fazla imaja maruz kalan öğrenciler, eğitim ve öğretim ortamında da fazlaca imaja maruz kalmaları, filmlerin etkisini azaltabilecek bir durumdur. Bu nedenle eğitimde kullanılacak filmlerin diğer eğitim içerikleri ve araçları ile birlikte dengeli bir şekilde kullanılmaları, onların etkilerini artıracaktır.

Kaynakça

- Adadağ, Ö. (2012). Ulusu eğitmek: İki dünya savaşı arası dönemde eğitici sinema, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (17), 29-61.
- Adanır, O. (2012). *Sinema televizyon kültürü*, İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Adanır, O. (2017). *İşitsel ve görsel anlam üretimi*, İstanbul: Eylül-Sanat Yayıncılık.
- Akyıl, L. (2017). Uluslararası ilişkilerde algı yönetimi: Propaganda sineması, *Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 2(2), 129-139.
- Althusser, L. (2006). *İdeoloji: Devletin ideolojik aygıtları*, (Çev. Alp Tümertekin), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Arslantepe, M. (2012). *Sinema okuryazarlığı*, İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Birkök, M. C. (2008). Bir toplumsallaştırma aracı olarak eğitimde alternatif medya kullanımı: sinema filmleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-12.
- Castells, M. (2016). *İletişim gücü*, (Çev. Ebru Kılıç), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cereci, S. (1997). *Belgesel film*, İstanbul: Şûle Yayınları.
- Cevizci, A. (2005). *Felsefe sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Czitrom, D. (2014). İlk hareketli resimler. (Çev. Berkay Ersöz). Davit Crowley ve Paul Heyer (Ed.). *İletişim Tarihi Teknoloji, Kültür, Toplum* içinde. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Çelik, L. (2010). Öğretim materyallerinin hazırlanması ve seçimi. Özcan Demirel - Eralp Altun (Ed), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde, Ankara: Pegem Akademi.
- Eagleton, T. (1996). *İdeoloji*, (Çev. Muttalip Özcan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ekici, F. Y. (2015). Çizgi filmlerin çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin çok boyutlu bir değerlendirme, *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (5), 70-84.
- Ellul, J. (2004). *Sözün düşüşü*, (Çev. Hüsamettin Arslan), İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Fedunkiw M. (2003). Malaria films: Motion pictures as a public health tool, *American Journal of Public Health*, 93(7), 1046–1054.
- Glynne, A. (2011). *Belgeseller*, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

- Gök, K. (2016). Fotoğrafın bulunuşu ve sonrasında oluşan teknik gelişmeler, *Yıldız Journal of Art and Design*, 3 (1), 43-66.
- Güçhan, G. (1999). *Tür sineması, görüntü ve ideoloji*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Gülbahar, Y. (2012). Öğretim araç ve gereçleri. Kıymet Selvi (Ed.), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güler, D. (1989). Çocuk televizyon ve çizgi film, *Kurgu*, 5 (5), 144-158.
- İnceoğlu, Ç. (2013). Sovyet propaganda filmlerinde batı ve batı imgesi, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (19), 23-40.
- Kaya, Z. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Koçoğlu, E. Aydemir H. ve Ekici, Ö. (2018).Görsel materyallerle sosyal bilgiler öğretimi. R. Sever, M. Aydın ve E. Koçoğlu (Ed.), *Alternatif Yaklaşımlarla Sosyal Bilgiler Eğitimi* içinde, Ankara: Pegem Akademi.
- Kolker, R. (2011). *Film biçim ve kültür*, (Çev. Fırat Ertınaz vd.), Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Kuruoğlu, H. (2006). Belgesel filmde sınırlar: Olanaklar ve sınırlar. *İstanbul Üniversitesi İletişim Dergisi*, (26), 97-111.
- Lang, K. (2005). İletişim araştırmaları: Kökenleri ve gelişmesi. Erol Mutlu (Der.), *Kitle İletişim Kuramları* içinde, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Lebel, J-P.(1974). *Sinema ve ideoloji*, (Çev. Y. Boz), Çağdaş Sinema, (1).
- Machin, D. & Davies, M. M. (2003).Opinion, dialogue, review. Future generations: The implied importance of the fantasy world in development of a child's imagination. *Childhood*, 10 (1).
- Öztürk, B. & Kısaç İ. (2017). Bilgiyi işleme modeli, Binnur Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi* içinde, Ankara: Pegem Akademi.
- Pembecioğlu, N. (2006). *İletişim ve çocuk*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Şirin, M. R. (1999). *Televizyon çocuk ve aile*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Uşun, S. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Yakar, G. (2013). Sinema filmlerinin eğitim amaçlı kullanımı: Tarihsel bir değerlendirme. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, (19), 21-36.

Yalanız, Y. (2018). Sinemaya konu olan eğitim sistemlerinin örgütsel ve yönetsel sorunları. *TRT Akademi*, 3 (5)

Yayan, G. & Gümüşsoy R. (2016). Çizgi filmlerdeki imgelerin çocuk eğitimi üzerine etkisi. *Kesit Akademi Dergisi*, (4), 344-358.

Yelken, T. Y. (2014). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Yorulmaz, B. (2016). *Sinema ve din eğitimi*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Zillioğlu, M. (1986). *Sinematografik bilim-kurgu yayınlarının çocukların dünya görüşünün oluşumu üzerindeki etkileri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.

<https://sozluk.gov.tr/>

Extended Abstract

In all societies and in all periods, education has a special and privileged place in the process of an individual being a part of society. For example, in traditional agricultural societies, education is based on acquiring the necessary knowledge to maintain life and does not have an organized structure. In the modernization process emerging in Western Europe, education carries the aim of raising individuals with the quality that a society needs. In these societies, education was organized, institutional and widespread. The quality of education provided in formal education is very important in these societies. Because one of the main factors determining the development status of societies today is the human resources of societies. For this reason, training the human power of the societies is of primary priority. The quality of formal education depends on many factors. One of these factors is the effectiveness, diversity and suitability of the methods and tools used in formal education. The rapid social change processes that emerged especially from the second half of the 20th century changed the methods and tools used in education and caused the emergence of new educational approaches and tools. Today, social change continues rapidly and education has to keep pace with this speed. Diversification of the tools used in education will lead to an increase in the quality of education. In this regard, the methods and tools used in formal education should be determined and diversified in accordance with today's reality.

One of the most distinctive aspects of today's societies is the increasing importance of visuality. It is now frequently mentioned that it is experienced in the age of images. It is almost impossible for this situation not to affect the educational institution. In this regard, the methods, techniques

and tools used in education and training are constantly changing. At the beginning of this change is the use of technology and visuality in education and training. It is inevitable to interact with technology all over the world. Now, new and different educational approaches, methods and tools are used in addition to the traditional education approach. Especially in today's pandemic, different training tools and methods have inevitably been used. For example, distance education has been introduced in all educational institutions. However, it is not necessary to use different training tools and methods in education in extraordinary situations. Different course materials increase the quality of education in any case. In this respect, it is important to use different tools in education. One of these tools is movies. The use of films for educational purposes is not new. Movies were used for educational purposes as well as for entertainment. Especially in certain periods, films used for propaganda purposes were also used frequently for the education of societies. In this respect, movies are an effective tool for viewers of all ages and age groups. The visual, auditory and emotional effects of movies on individuals make them very effective in using them for educational purposes. In addition, films can be used in almost all lessons.

The use of films for educational purposes is an important factor in improving the quality of education. However, there are some points to be considered in this process. The most important of these are the subjects such as the subject of the films, the duration, the choice of actors, the quality of the message given in the films. First of all, the subject of the films and their messages should be appropriate to the content of the course. The actors who will act in the film should be chosen carefully as they will be role models for the students. In addition, the duration of the film is also of particular importance. The duration of the movie shouldn't be too long or too short. Above all, films that will be used for educational purposes should be prepared and evaluated by a team of experts including educators, pedagogues, sociologists and psychologists.

As a result, educational films are used as an effective tool in the field of education and training. However, it needs to be part of the training curriculum. For this purpose, films for the course content should be prepared. Thus, more effective and permanent learning can be achieved. However, films should not be an educational tool on their own but should be used in conjunction with other educational tools. Because students are exposed to too many images in their daily life. Exposure to too much images in the teaching environment is a situation that can reduce the impact of movies. For this reason, films to be used in education should be used in a balanced way

with other educational contents and tools. Thus, the effects of films used for educational purposes will increase.

ETİK BEYAN: “Eğitimde Film Kullanımının Önemi” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde “Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun” hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğumu taahhüt ederim.